

บทความที่ : 7
Article :

ท้องถิ่นนวัตกรรม : นวัตกรรมจัดการชุมชนตำบลห้วยม
อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

Localization : Community Management
Innovation of Hua-Ngom Sub-district,
Phan District, Chiang Rai Province.

ประยูร อิมิวัตร, ปฐมทัศน์ บรรณเลิศ, ณัฐพงศ์ รักงาม,
ภุริพัฒน์ แก้วศรี, ทศพล พงษ์ดี, ชุตินา ปัญญาหลง,
เนรมิตร จิตรรักษา *

Prayoon Imiwat, Patomatat Bannalert, Nattapong
Rakngam, Phuripat Kaewsri, Thosapon Pongta,
Chutima Panyalong, Neramit Jitruksa

*

อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาการปกครองท้องถิ่น. สำนักวิชาการบริหารรัฐกิจ. มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เชียงราย. (Lecturer in Local Government Program, School of Public Administration,
Chiang Rai Rajabhat University)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง “ท้องถิ่นอภิวัดน์: นวัตกรรมการจัดการชุมชนตำบลห้วยงิ้ว อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการแก้ไขปัญหา และเพื่อสร้างนวัตกรรมการจัดการชุมชนตำบลห้วยงิ้ว อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักโดยรวบรวมข้อมูลด้านพุทธิภูมิและด้านปฐภูมิ ผลการวิจัยพบว่า ด้านกระบวนการในการแก้ไขปัญหาเกิดจากบุคคลสามฝ่าย ได้แก่ ผู้นำในชุมชน ข้าราชการในพื้นที่และประชาชนร่วมเสวนาระดมความคิด ร่วมกำหนดวิธีการ และร่วมหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสันติวิธี และด้านนวัตกรรมจัดการชุมชนของตำบลห้วยงิ้ว ได้ริเริ่มขับเคลื่อนเพื่อสร้าง “ธรรมนูญประชาชนคนตำบลห้วยงิ้ว” ซึ่งเป็นผลผลิตทางความคิด กระบวนการ ความร่วมมือจากหลายฝ่าย แสดงออกมาอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน เป็นตัวขับเคลื่อนเป็นกฎเกณฑ์และกติการ่วมกันของชุมชน เพราะชุมชนมีความเชื่อว่าชุมชนจะเข้มแข็งได้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนด้วยกันเองที่จะการกำหนดทิศทางการพัฒนา การจัดการตนเอง การสาธารณสุขพื้นฐาน การอยู่อาศัยร่วมกัน การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นของชุมชนท้องถิ่น

คำสำคัญ : ท้องถิ่นอภิวัดน์; นวัตกรรมจัดการชุมชน; อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

Abstract

This research article entitled “Localization: Community Management Innovation of Hua-Ngom Sub-district, Phan District, Chiang Rai Province aimed to investigate the problem-solving process, and to develop the community management innovation of Hua-ngom Sub-district, Phan District, Chiang Rai Province. The research design employed qualitative method using secondary and primary sources in data collection process. The findings revealed that the problem-solving process required involvement from three parties, that is, community leaders, government officials in the area, and villagers in brainstorming the ideas, regulated the procedure, and concluded the agreement together. In addition, the community management innovation was evolved in the form of “The People Charter for People in Hua-ngom Sub-district” which was considered the concrete outcome of shared thoughts, processes, and cooperation from various parties. The charter would serve as a mechanism in formulating rules and regulations accepted by the community because the community believed that the community’s strength resulted from cooperation of people in the community in directing development pathway, self-management, basic public healthcare, coexistence, maintenance of community environment and natural resources as well as local culture and wisdom. This clearly indicated positive changes in the local community.

Key words: Localization; Community Management Innovation;
Phan District Chiang Rai Province

บทนำ

ตั้งแต่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่บัญญัติให้มีหมวดที่ว่าด้วยเรื่องการปกครองท้องถิ่นจนถึงรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและรูปแบบการบริหารภาครัฐหลายประการที่เกี่ยวกับการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย ทั้งด้านการพัฒนา การปรับโครงสร้างการบริหาร การกิจและหน้าที่ อีกทั้งในปัจจุบันประชาชนก็ให้ความสนใจและมีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างยิ่งกับการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง เป็นการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามสภาพและบริบทแต่ละพื้นที่ สอดคล้องกับหลักการสำคัญของแนวคิดการจัดการตนเองของชุมชน เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนที่เน้นให้ประชาชนได้คิด ได้ตัดสินใจในการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ของตนเอง ซึ่งการจัดการตนเองเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ที่ถูกจัดขึ้นภายใต้กฎเกณฑ์ของตนเอง โดยไม่ได้ถูกกำหนดจากภายนอกแต่หากถูกสร้างขึ้นจากชุมชนจึงถือว่าเป็นรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในการพัฒนาท้องถิ่นของแต่ละแห่ง

จังหวัดเชียงราย เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยที่มีแนวเขตชายแดนติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยก็เป็นหนึ่งในสมาชิกประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ส่งผลให้จังหวัดเชียงรายกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาหลากหลายด้าน โดยกำหนดวิสัยทัศน์ของจังหวัดไว้ว่า “เมืองทองของวัฒนธรรมล้านนา นำการค้าสู่สากล ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข” ตำบลห้วยม้ง เป็นตำบลหนึ่งในอำเภอพาน อยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอพาน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 13 หมู่บ้าน อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอพานประมาณ 5 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากตัวจังหวัดเชียงราย 61 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 38,280 ไร่ หรือ 61.20 ตารางกิโลเมตร มีองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม้งเป็นหน่วยงานส่วนท้องถิ่นที่ดูแลคุณภาพชีวิตให้กับประชาชน การบริหารงานได้รับรางวัลต่าง ๆ ระดับประเทศมากมาย เช่น รางวัลพระปกเกล้าฯ และพระปกเกล้าทองคำ รางวัลการบริหารจัดการที่ดี 6 ปี รางวัลนวัตกรรมท้องถิ่นไทย รางวัลศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบตลอดชีวิต ฯลฯ และมีหลากหลายหน่วยงานมาทัศนศึกษาดูการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม้งอยู่เป็นประจำ โดยมีสถิติ 3 ปีย้อนหลัง ดังนี้ ปี พ.ศ.2556 มีคณะ

ศึกษาดูงาน จำนวน 8 หน่วยงาน ปี พ.ศ.2557 มีคณะศึกษาดูงาน จำนวน 10 หน่วยงาน และปี พ.ศ.2558 มีคณะศึกษาดูงาน จำนวน 59 หน่วยงาน(องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม, 2558) และสภาพสังคมโดยทั่วไปของประชาชนในตำบลห้วยมแต่ละหมู่บ้านจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมหลักคือการทำนา และอาชีพเกษตรกรรมอื่นที่แตกต่างกัน เช่น กลุ่มปลูกพืชผักการเกษตร กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มเลี้ยงปลานิล กลุ่มเลี้ยงกระบือ โดยมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายยึดถือวัฒนธรรม ประเพณีแบบดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ มีการพึ่งพาอาศัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ยังคงเห็นได้ทั่วไป ยังคงเป็นแบบดั้งเดิม มีการลงแขกเกี่ยวข้าว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นอกจากนั้นยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกมากมายที่เข้ามามีบทบาททั้งการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ จนกลายมาเป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เช่น ประเพณีสู้ขวัญควาย เป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงความผูกพันไม่ว่าจะเป็นต่อบุคคลด้วยกัน หรือแม้แต่สัตว์ต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในตำบลห้วยม อย่างไรก็ตามจากสถานการณ์ในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสารสนเทศไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารมากมายทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างรวดเร็ว รวมไปถึงการรับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนพื้นที่อื่นของประเทศผ่านสื่อต่างๆ และจากการดำเนินงานของชุมชนผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยมที่ผ่านมา ประชาชนในตำบลห้วยมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางชุมชนของตนเอง โดยเริ่มต้นที่ระดับหมู่บ้านประชาชนก็สามารถที่จะจัดการปัญหาต่างๆ ของชุมชนด้วยคนในชุมชนเอง จนถึงร่วมกันจัดการปัญหาในระดับตำบลได้เป็นอย่างดีถือว่าผลงานที่ผ่านมาเป็นผลผลิตทางความคิด ความร่วมมืออย่างหนึ่งที่ส่งผลให้ตำบลห้วยมเป็นที่รู้จักของหน่วยงานอื่นของรัฐและประชาชนทั่วไป ทำให้ตำบลห้วยมเป็นตำบลที่น่าสนใจในการศึกษาถึงการจัดการตนเอง การสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นที่สอดคล้องกับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการแก้ไขปัญหาในตำบลห้วยม อำเภอดงหลวง จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อสร้างนวัตกรรมการจัดการชุมชนตำบลห้วยม อำเภอดงหลวง จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหางานวิจัยเรื่อง “ท้องถิ่นอภิวัดน์ : นวัตกรรมการจัดการชุมชนตำบลห้วยม อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย” เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ที่ต้องศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหา ดังต่อไปนี้ 1) บทบาทของผู้นำในชุมชน 2) การมีส่วนร่วมของประชาชน 3) รูปแบบวิธีการคิดและการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาของชุมชน 4) ภารกิจและหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล 5) งานวิจัยเกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชนหรือความมีประสิทธิภาพของการจัดการชุมชนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษา คณะผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ที่ตำบลห้วยม อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย เป็นพื้นที่กรณีศึกษา และถอดบทเรียนเชิงพื้นที่ศึกษานำร่องสำหรับการวิจัยในพื้นที่อื่นต่อไปในอนาคต

ขอบเขตด้านประชากรที่ศึกษา คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรกคือประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในตำบลห้วยม กลุ่มที่สองคือผู้นำในชุมชน กลุ่มที่สามคือผู้บริหารและสมาชิกสภาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนราชการที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลห้วยม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ สามารถกำหนดทิศทาง กลยุทธ์การตัดสินใจที่จะแก้ไขปัญหา และเลือกพัฒนาท้องถิ่นให้ตรงกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบ
2. เป็นแนวทางในการบริหารการพัฒนา ภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบอื่นที่มีศักยภาพในการจัดการชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ การวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี และการกำหนดโครงการและกิจกรรมในการพัฒนาเชิงพื้นที่

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

บทความวิจัยนี้ได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล 2) แนวคิดที่เกี่ยวกับนวัตกรรมและการสร้างสรรค์นวัตกรรม 3) แนวคิดที่เกี่ยวกับชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน 4) แนวคิดที่เกี่ยวกับการจัดการชุมชนและการพัฒนาชุมชน

5) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับความคิดสร้างสรรค์ 6) ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถเขียนอธิบายได้ ดังนี้

อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบขององค์การบริหารส่วนตำบล คือ หน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น มีฐานะเป็นนิติบุคคลและราชการส่วนท้องถิ่น จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 และแก้ไขเพิ่มเติมถึง ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2546 มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล ดังนี้ 1) องค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตามมาตรา 66 2) องค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ตามมาตรา 67 3) องค์การบริหารส่วนตำบล อาจทำหน้าที่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ตามมาตรา 68 และอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองตามมาตรา 16

แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (ม.ป.ป.) ได้ให้นิยามไว้ว่า นวัตกรรม คือ สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม และหมายรวมถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากความสามารถในการใช้ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะ และประสบการณ์ทางเทคโนโลยีหรือการจัดการมาพัฒนาให้เกิดผลิตภัณฑ์ หรือกระบวนการผลิต หรือบริการใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ตลอดจนการปรับปรุงเทคโนโลยี การแพร่กระจายเทคโนโลยี การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการฝึกอบรมที่นำมาใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและก่อให้เกิดประโยชน์สาธารณะในรูปแบบของการเกิดธุรกิจ การลงทุน ผู้ประกอบการ หรือตลาดใหม่หรือรายได้แหล่งใหม่ รวมทั้งการจ้างงานใหม่ นวัตกรรมจึงเป็นกระบวนการที่เกิดจากการนำความรู้และความคิดสร้างสรรค์มาผนวกกับความสามารถในการบริหารจัดการ เพื่อสร้างให้เกิดเป็นธุรกิจนวัตกรรมหรือธุรกิจใหม่ อันจะนำไปสู่การลงทุนใหม่ที่ส่งผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ปัจจุบัน นวัตกรรม ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change) ในโลกยุคเศรษฐกิจ

สร้างสรรค์ (Creative Economy) โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการสร้างมูลค่า (Value Creation) จากการนำความรู้และเทคโนโลยีไปใช้เป็นต้นทุนสำคัญที่นำไปสู่การเกิดทรัพย์สินทางปัญญาและเทคโนโลยีในรูปแบบต่างๆ เพื่อใช้ในการบริหารจัดการร่วมกับการสร้างผลิตภาพ อันจะนำมาซึ่งการเกิดธุรกิจใหม่ที่มีมูลค่าเพิ่ม ยังผลให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทั้งภาคเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างก้าวกระโดด ในระยะเวลาที่ผ่านมา ภาคอุตสาหกรรมของประเทศมุ่งเน้นในด้านการพัฒนานวัตกรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุนการผลิตเพื่อยกระดับศักยภาพทางการแข่งขันขององค์กร หากแต่การดำเนินการดังกล่าวสามารถทำได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากผลิตภัณธ์ดังกล่าวก้าวกระโดดไปสู่ตลาดในระดับสากลก็มักจะประสบปัญหาด้านต้นทุนที่ไม่สามารถแข่งขันกับประเทศที่มีความพร้อมด้านวัตถุดิบ แรงงาน และเทคโนโลยี ดังนั้น การพัฒนานวัตกรรมในระยะหลังจึงมุ่งไปที่การสร้าง ความแตกต่าง (Differentiation) จากผลิตภัณธ์เดิม รวมทั้งเน้น การสร้างตราสินค้า (Branding) ของผลิตภัณธ์ ด้วยการนำเรื่องราวและวิธีการดำเนินงานต่างๆ รวมทั้ง การออกแบบมาผสมผสานกับความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งที่สำคัญ ในการจัดการนวัตกรรมเพื่อสร้างผลิตภัณธ์ใหม่ที่มีความโดดเด่น มีเอกลักษณ์ และมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น จึงไม่ได้จำกัดเพียงแค่การนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่สุดมาใช้เท่านั้น ในทางตรงกันข้าม นวัตกรรมยังถือเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนวิถีคิด วิธีการดำเนินการ เพื่อหาข้อสรุปหรือหาทางแก้ไขเชิงสร้างสรรค์ (System Solutions) ภายในองค์กรมากกว่าที่จะเป็นเรื่องของเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า เทคนิคในการจัดการนวัตกรรมจึงเป็นเครื่องมือและวิธีการต่างๆ ที่ จะช่วยให้บริษัทสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง และสามารถ เชื่อมโยงกับความต้องการของตลาดได้อย่างเป็นระบบ

ชลิตา ศรมณี และคณะ (2555, 19) กล่าวว่าสรุปว่า นวัตกรรมคือ การเปลี่ยนแปลงด้วยวิธีการใหม่ ๆ ที่เป็นไปในทางบวกและ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

แนวคิดที่เกี่ยวกับชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความหมายของชุมชน (Community) หมายถึง สถานภาพ/สภาพการ และ/หรือสถานที่ ซึ่งคนหลายๆ คน หลากๆ ครอบครั้ว มารวมตัวกันและอยู่ภายใต้ สิ่งแวดล้อมเดียวกัน เพราะว่า 1) มีความเป็นเครือญาติ เกี่ยวข้องผูกพันกัน และ สัมพันธกันฉันญาติมิตร/เกื้อกูลกัน 2) มีความผูกพัน เช่น มีเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณี

วัฒนธรรมและมีความเชื่อคล้ายๆ กัน 3) มีอาชีพ หน้าที่การงาน มีความชอบ ความน่าเชื่อถือและมีความศรัทธาบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน แม้แต่งงานอติเรกร่วมกัน (อริยจิตตะเสโน และคณะ, ม.ป.ป., 16)

Homan (1994, 82) ได้ให้ความหมายของชุมชนว่า คนจำนวนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งหนึ่งมีความเชื่อ ผลประโยชน์ กิจกรรม และมีคุณสมบัติอื่นที่คล้ายคลึงกัน คุณลักษณะเหล่านี้มีลักษณะเด่นเพียงพอที่จะทำให้สมาชิกนั้นตระหนักและเกื้อกูลกัน

อรทัย ก๊กผล (2552, 17-19) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและการเมือง ในอดีตการมีส่วนร่วมของประชาชนมัก หมายถึง การการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยให้ความสำคัญกับการไปใช้สิทธิ เลือกตั้ง หากแต่ในปัจจุบันสังคมให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยทางตรง และประชาธิปไตยที่ประชาชนปกครองตนเอง ส่งผลให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนมีขอบเขตกว้างขวางขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) ในที่นี้ หมายถึง การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดให้ประชาชนเข้าไปร่วมใน การกำหนดกฎเกณฑ์ นโยบาย กระบวนการบริหารและตัดสินใจของท้องถิ่น เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระทางความคิด มีความรู้ ความสามารถในการกระทำ และมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้นๆ

ทั้งนี้ ในการทำงานเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขหรือหลักการที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. การมีส่วนร่วมต้องเกิดจากความเต็มใจและความตั้งใจที่จะ เข้าร่วม เพราะจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนใน การแก้ไขปัญหา/ตัดสินใจในเรื่องนั้น ๆ
2. กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค และขีดความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วม
3. การมีส่วนร่วมต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพ/อิสรภาพที่จะตัดสินใจว่าจะเลือกหรือจัดให้มีการมีส่วนร่วมหรือไม่ ข้อสำคัญคือการมีส่วนร่วมนั้นต้องไม่เกิดจากการบังคับหรือขู่เข็ญจากผู้ใดเหนือกว่า

สรุปได้ว่า นวัตกรรมการจัดการชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ สิ่งที่มนุษย์ร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ในรูปแบบการจัดการชุมชนรูปแบบต่างๆ ในระดับท้องถิ่น เป็นการประยุกต์แนวความคิดในการจัดการท้องถิ่นของตนเองอย่างรอบด้านเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนให้อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสันติ อาจกล่าวได้ว่าการที่ชุมชนแต่ละชุมชนจะประสบความสำเร็จร่วมกันในการใดๆ ก็ตาม ย่อมเกิดจากการที่ประชาชนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ กติกาการอาศัยอยู่ร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ ร่วมดูแลและรับผลประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนร่วมกัน

แนวคิดที่เกี่ยวกับการจัดการชุมชนและการพัฒนาชุมชน

โกวิท พวงงาม (2553, 50-55) ได้อธิบายเกี่ยวกับการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นว่า แนวคิดและหลักการสำคัญของแนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนในยุคแห่งการปลดปล่อย (Liberation) ซึ่งเป็นยุคที่ให้อิสระกับประชาชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการตนเองของชุมชนมากกว่ายุคก่อนๆ โดยในยุคปลดปล่อยนี้เน้นให้ประชาชนได้คิดตัดสินใจในทรัพยากรของชุมชน ดังนั้นการให้นิยามความหมายของการจัดการตนเองที่จะเกิดขึ้นได้ ต้องมีความเชื่อพื้นฐานว่าตนเองนั้นสามารถจัดการตนเองได้ ซึ่งการจัดการตนเองเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ที่ถูกจัดขึ้นภายใต้กฎเกณฑ์ของตนเอง โดยไม่ได้ถูกกำหนดจากภายนอกแต่ถูกสร้างสรรค์จากภายในเอง

กองบรรณาธิการ สำนักมาตรฐานการศึกษา (2545, 74-78) ลักษณะของชุมชนเข้มแข็งตามแนวคิดของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ ที่ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง 4 ประการ ดังนี้ 1) เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ทุกคนในชุมชนร่วมเรียนรู้ ชุมชนนั้นจะรู้ทันข่าวสารเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งการเพิ่มพูนความรู้ อยู่เสมอ 2) เป็นชุมชนที่รู้จักการจัดการตัวเอง (Community Management) ด้วยกิจกรรมสำคัญ 4 ประการ คือ การวางแผน การจัดกระบวนการของตนเอง การลงมือปฏิบัติตามแผน 3) เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) อาจแสดงถึงความรักต่อชุมชนความรู้สึกเป็นเจ้าของ ห่วงแทน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน 4) เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ(Peaceful) คนมีคุณภาพและคุณธรรมสงบสุข

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับความคิดสร้างสรรค์

การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน บางแห่งเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดี บางแห่งเปลี่ยนแปลงในทิศทางตรงกันข้าม ดังนั้นบุคคลที่เป็นตัวจักรสำคัญในการเปลี่ยนแปลงของแต่ละชุมชนก็คือ “ผู้นำ” การจัดการชุมชนของของแต่ละชุมชนนั้นเป็นหน้าที่ของผู้นำในชุมชนโดยตรง ในฐานะที่เป็นผู้นำภาคส่วนต่างๆ มีส่วนในการกำหนดทิศทางและการทำงานของชุมชน รวมทั้งการกำกับหรือควบคุมดูแลการดำเนินงานจากทางภาครัฐไปสู่การปฏิบัติที่ตอบสนองและแก้ไขปัญหาของส่วนรวม ดังนั้นภาวะผู้นำ (Leadership) ของตัวผู้นำเองจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการคิดค้นการจัดการชุมชนอย่างเหมาะสม แต่เนื่องจากมิติของภาวะผู้นำนั้นมีหลากหลาย ในบทความนี้เลือกศึกษาเฉพาะมิติของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงซึ่งน่าจะมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรมการจัดการชุมชน

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2550, 14-15) สรุปว่า ผู้นำ คือบุคคลที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งอาจโดยการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกให้มีอิทธิพลและบทบาทเหนือกลุ่ม สามารถที่จะจูงใจชักนำ หรือชี้แนะให้สมาชิกของกลุ่มรวมพลังเพื่อปฏิบัติภารกิจต่างๆ ของกลุ่มให้สำเร็จ และ ภาวะผู้นำ เป็นกระบวนการที่ผู้นำช่วยสร้างความชัดเจนแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาให้รับรู้ว่า อะไรคือความสำคัญ ให้ภาพความเป็นจริงขององค์การแก่ผู้อื่น ช่วยให้เห็นทิศทางและจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจนภายใต้ภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลก

จำรูญ เร่งถนอมทรัพย์ (2554, 42) สรุปว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงหมายถึงระดับพฤติกรรมของผู้บริหารที่แสดงให้เห็นในการจัดการหรือการทำงานที่เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงความพยายามของผู้ร่วมงานให้สูงขึ้นกว่าความพยายามที่คาดหวัง เป็นผลให้การปฏิบัติงานเกินความคาดหวัง พัฒนาความสามารถและศักยภาพไปสู่ระดับที่สูงขึ้นโดยผู้บริหารแสดงบทบาททำให้ผู้ร่วมงานไว้วางใจ ตระหนักรู้ภารกิจและวิสัยทัศน์ มีความจงรักภักดีและเป็นข้อจูงใจให้ผู้ร่วมงานมองเห็นการณ์ไกลกว่าความสนใจของตน ซึ่งจะนำไปสู่ประโยชน์ขององค์กร และความคิดสร้างสรรค์มีอยู่ในทุกคนอาจจะมากหรือน้อย ทั้งนี้ แม้คนที่ไม่ได้เป็นผู้นำองค์กรก็มีความคิดสร้างสรรค์อยู่ในคุณลักษณะของตนเอง หมายความว่าความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละคนมีอยู่ในตัวของเขามาตั้งแต่วัยเด็ก เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้วความคิดสร้างสรรค์ ก็อาจจะไม่แสดงออกในงานที่เขาทำ จิตกรหรือนักเขียนอาจจะแสดง

ความคิดสร้างสรรค์ของเขามาได้ง่าย บางอาชีพเช่น ครู ก็อาจจะมีโอกาสแสดงความคิดสร้างสรรค์ของตนในการทำงานได้น้อยกว่า แต่อาจจะสรุปจากการศึกษาของนักจิตวิทยาได้ว่าระดับความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละบุคคล เริ่มสร้างสมมาตั้งแต่วัยเด็ก เมื่อได้ทำงานในอาชีพหรือตำแหน่งต่างๆ ในภายหลังความคิดสร้างสรรค์นี้มีอยู่มากหรือน้อยนั้นก็ก็มีโอกาสจะปรากฏออกมา สำหรับผู้ที่เป็นนายกเทศมนตรี ระดับความคิดสร้างสรรค์ของเขามีก่อนมาดำรงตำแหน่งของเขาน่าจะมีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาเชิงนวัตกรรมของเทศบาล กล่าวคือถ้าคนที่ระดับความคิดสร้างสรรค์มากก่อนมาดำรงตำแหน่ง เมื่อมาดำรงตำแหน่งแล้วความคิดสร้างสรรค์ของเขาก็จะมีโอกาสแสดงออกมา ถ้าระดับความคิดสร้างสรรค์ของเขามีอยู่มากโอกาสที่จะแสดงออกมาในผลงานของเขาก็น่าจะมีมากตามไปด้วย

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จันทร์แรม เรือนแป้น และดวงกมล อัครมาศ (2555, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องศักยภาพของชุมชนในพื้นที่ตำบลโคกโคเต่าในการจัดการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบพึ่งตนเอง มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของสิ่งที่เป็นตัวบ่งชี้ความสามารถในการจัดการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบพึ่งตนเอง ของชุมชนในพื้นที่ตำบลโคกโคเต่า 2) ประเมินศักยภาพของชุมชนในพื้นที่ตำบลโคกโคเต่าในการจัดการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบพึ่งตนเอง และ 3) เสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในตำบลโคกโคเต่าในการจัดการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบพึ่งตนเอง ผลการวิจัย พบว่าในชุมชนโคกโคเต่ายังคงปรากฏสิ่งที่เป็นตัวบ่งชี้ความสามารถในการจัดการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบพึ่งตนเองของชุมชนทั้ง 7 ประการ อันได้แก่ 1) ศักยภาพของผู้นำชุมชน 2) ความสัมพันธ์ภายในชุมชน 3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในชุมชน 4) ฐานทรัพยากรในชุมชน 5) การรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชน 6) การมีค่านิยมพึ่งตนเอง และ 7) ความสัมพันธ์ภายนอกชุมชน

ไพศาล เนาวะวาทอง (2551, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา : หมู่บ้านคำปลาหลายตำบลบ้านดง อำเภอบุขลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาคือเพื่อศึกษาปัจจัยแนวทาง ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้การจัดการชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านคำปลาหลายประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน ผลการศึกษา พบว่าการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของคนในชุมชนบ้านคำปลาหลาย ซึ่งจากในอดีตชุมชนได้รับผลกระทบและ

ประสบปัญหาความยากจน รวมทั้งสภาพดินฟ้าอากาศก็ไม่เอื้ออำนวย เนื่องจากภูมิประเทศเป็นภูเขา ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกและทำการเกษตรเป็นดินภูเขา ชาวบ้านจึงทำไร่ ทำนาและทำการเกษตรแบบดั้งเดิม คือปลูกพืชเชิงเดี่ยวมีรายได้ครั้งเดียวใน 1 ปีจากการทำนาและปลูกมันสำปะหลังป้อนเป็นวัตถุดิบสู่โรงงาน ทำให้ได้ผลผลิตน้อยและราคาตกต่ำก่อให้เกิดปัญหาความยากจนเป็นหนี้สินและเกิดผลเสียต่อดิน จากผลดังกล่าวทำให้ผู้นำชุมชนเกิดความคิดในการรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาความเป็นอยู่เพื่อให้คนในชุมชนได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและเริ่มมีการพัฒนาเป็นลำดับขั้นมาเรื่อยๆ โดยยึดตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผลจากการดำเนินตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็ทำให้ปัจจุบันชุมชนบ้านคำปลาหลายกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ที่จะศึกษาที่ตำบลห้วยม อำเภอพวน จังหวัดเชียงราย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก มีการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลด้านทฤษฎีภูมิและด้านปฐภูมิ มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้ 1) การศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary) 2) ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องแล้วสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ 3) การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง 4) การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน 5) จัดสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) 6) นำข้อมูลที่ได้มาจากการประมวลผลในระดับหมู่บ้าน มาจัดรวบรวมเป็นหมวดหมู่แจกแจงและจัดระบบ ระเบียบ 7) จัดการอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussions) 8) สังเคราะห์ข้อสรุปทั้งหมดตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

ประชากรกลุ่มตัวอย่างและการรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรกคือประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในเขตรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่าง จำนวน 372 คน (กระจายตามจำนวนสัดส่วนประชากรแต่ละหมู่บ้าน) โดยนำแบบสำรวจข้อมูลไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการคำนวณ แล้วใช้วิธีการแจกแจงความถี่และการวิเคราะห์เนื้อหาแยกเป็นรายประเด็นของแต่ละหมู่บ้าน กลุ่มที่สองคือผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชน โดยใช้การสัมภาษณ์ผู้นำในหมู่บ้านเป็นรายบุคคล หรือใช้

วิธีการสนทนากลุ่มย่อย(Focus Group) จำนวนหมู่บ้านละ 3 คน และจัดการประชุมผู้นำชุมชนระดับหมู่บ้านและกรรมการหมู่บ้านในเวทีประชาคม กลุ่มที่สามคือผู้บริหาร สมาชิกสภาขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม้ง และผู้ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนราชการที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลห้วยม้ง โดยใช้การสนทนาแบบอภิปรายกลุ่ม(Focus Group Discussions) จัดการประชุมผู้นำชุมชนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ระดับตำบล ด้วยเทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (Appreciation Influence Control) และใช้การสังเกตสภาพแวดล้อมทั่วไปแต่ละหมู่บ้านประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือการวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดมาอธิบายถึงสาเหตุและผลของตัวแปรต่างๆ โดยการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) เป็นขั้นตอนที่สำคัญ วิธีการหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์เป็นวิธีการสร้างข้อสรุปจากการศึกษารูปแบบหรือข้อมูลจำนวนหนึ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์จะเป็นข้อความบรรยาย (Descriptive) ที่ได้จากการสำรวจ การสังเกต สัมภาษณ์ แล้วนำมาแจกแจงความถี่วิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) คือวิธีการตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็นให้เป็นข้อสรุปในเชิงนามธรรม (สุภางค์ จันทวานิช, 2548, 130-131)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยในครั้งนี้ ได้แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลแยกออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ 1)การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและสังเกต คือสภาพโดยทั่วไปของชุมชนส่วนใหญ่เป็นชุมชนชนบท ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพาแหล่งน้ำทางธรรมชาติ ความเดือดร้อนของประชาชนที่พบส่วนใหญ่คือรายได้ไม่เพียงพอ สุขอนามัย สิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมถึงเส้นทางคมนาคมไม่ได้รับความสะดวก 2)การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ในภาพรวมแต่ละหมู่บ้านไม่แตกต่างกันมากนักกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ แต่ในการสัมภาษณ์ระดับผู้นำชุมชนมีมุมมองในเรื่องการให้ความร่วมมือระหว่างกันหรือให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐยังไม่ดีพอเท่าควร ยังมีปัญหาความเห็นแย้งในบางเรื่องซึ่งอาจเป็นผลประโยชน์หรือผลกระทบกับประชาชนส่วนใหญ่ เช่น การใช้สารเคมีในการทำ

เกษตรกรรม การถูกล้างพื้นที่สาธารณะ 3)การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มย่อย คือ เรื่องของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ เช่นการสร้างอาชีพเสริมที่สร้างรายได้อย่างเป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับตลาดที่ต้องการให้กับประชาชนทุกช่วงวัยสามารถทำได้ 4)การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการอภิปรายกลุ่ม คือ การสร้างความมั่นคงและความเข้มแข็งของชุมชน การส่งเสริมให้ประชาชนได้ร่วมในกิจกรรมที่ทางหน่วยงานภาครัฐได้จัดขึ้น ดังคำกล่าวของผู้นำท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า “ชุมชนร่วมขับเคลื่อนการพัฒนา ราชการและท้องถิ่นร่วมหนุนเสริม” การสร้างความตระหนักให้ประชาชนรู้สิทธิภาคภูมิในบริบทการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่อย่างพอเพียง

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. ประเด็นด้านกระบวนการในการแก้ไขปัญหาของชุมชนในตำบลห้วยม็องค์ประกอบที่สำคัญ 3 ฝ่าย ได้แก่ ผู้นำในชุมชน (พระสงฆ์ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ปราชญ์ชาวบ้าน ประธานกลุ่มต่างๆ) ข้าราชการในพื้นที่ (ข้าราชการและพนักงานขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม็องค์การบริการส่วนตำบลห้วยม็องค์การและพนักงานของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลห้วยม็องค์การบริหารและคณะครูโรงเรียนในตำบลห้วยม็องค์) และประชาชนทั่วไป โดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนที่สำคัญ ได้แก่ 1) การเสวนาระดมความคิด กล่าวคือพื้นฐานของคนในตำบลห้วยม็องค์ส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน การถ้อยที่ถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน การมีจิตใจที่เอื้ออาทรต่อกันจึงเป็นเหตุผลที่สำคัญในการที่จะพูดคุยเพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น มีองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม็องค์ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ประสาน ผลักดันให้เกิดเวทีเสวนาของคนในชุมชน โดยมีพระสงฆ์ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจเป็นที่เคารพนับถือและศรัทธาคอยให้คำปรึกษาแนะนำ ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบวนการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนจัดการตนเอง 2) การกำหนดวิธีการชุมชนสามารถเรียนรู้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนและสามารถพัฒนาต่อยอดร่วมกัน ได้ร่วมคิดร่วมทำและร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างแท้จริงโดยการกำหนดขั้นตอน วิธีการตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดโดยมีข้าราชการขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม็องค์คอยให้คำปรึกษาถึงระเบียบปฏิบัติ และข้อกฎหมาย และ 3) การหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสันติวิธี การทำงานในความเป็นตัวตนของคนในตำบลห้วยม็องค์ เป็นวิถีการดำเนินชีวิตแบบช่วยเหลือเอื้ออาทร พึ่งพาตนเองและร่วมพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สร้างคนห้วยม็องค์ให้มีจิตสาธารณะ ร่วมกันจัดการทรัพยากรชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด เน้นคน

เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา การหาข้อสรุปร่วมกันจึงเป็นมติของชุมชนที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาตำบลห้วยม้งอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนโดยขับเคลื่อนการพัฒนาในชุมชนด้วยคนของชุมชนเองอย่างเป็นรูปธรรม

2. ประเด็นด้านนวัตกรรมการจัดการชุมชนของตำบลห้วยม้ง จะเห็นได้ว่าชุมชนห้วยม้งมีการจัดการตนเองที่หลากหลาย มีกระบวนการให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมคิด ร่วมสร้างชุมชนของตนเองอย่างเป็นรูปธรรม ชุมชนตื่นตัวมีสำนึกที่จะมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานร่วมกันจัดการปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน สิ่งเหล่านี้คือรากฐานที่เข้มแข็งของชุมชนที่ชุมชนตำบลห้วยม้งได้ตกผลึกทางความคิดร่วมกันที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) ตำบลห้วยม้งมีความพร้อมในการจัดทำกฎเกณฑ์ กติกาของชุมชนเอง เพราะชุมชนตำบลห้วยม้งได้ผ่านประสบการณ์และมีกระบวนการจัดการชุมชนมากพอสมควร และจะพัฒนาขึ้นมาอีกระดับในเชิงกระบวนการก็สามารถทำได้ 2) กระบวนการในทางความคิดตำบลห้วยม้งเชื่อมั่นแล้วว่า ชุมชนตำบลห้วยม้งสามารถจัดการปัญหาของตนเองได้ และปัญหาหลาย ๆ เรื่องของชุมชนเราก็สามารถแก้ไขและจัดการได้ ซึ่งเห็นเป็นประจักษ์ได้ในปัจจุบัน 3) สาระสำคัญของกฎเกณฑ์ กติกาของชุมชนจะมีอะไรบ้าง ก็ขึ้นอยู่กับข้อตกลงของชุมชนเป็นผู้ที่กำหนดทิศทาง หรือต้องการให้กฎเกณฑ์ กติกาของชุมชนเป็นอย่างไร และสภาพบังคับจะเป็นอย่างไร ก็ต้องให้มีความสมดุลและไม่ขัดกับกฎหมายของประเทศ ตำบลห้วยม้งโดยความร่วมมือทั้ง 3 ฝ่ายได้ริเริ่มขับเคลื่อนเพื่อสร้างนวัตกรรมการจัดการชุมชนโดยอาศัย “ธรรมนูญประชาชนคนตำบลห้วยม้ง” เป็นตัวขับเคลื่อนเป็นกฎเกณฑ์และกติการ่วมกันของชุมชน เพราะชุมชนมีความเชื่อว่าชุมชนจะเข้มแข็งได้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาการจัดการตนเอง การสาธารณสุขพื้นฐาน การอยู่อาศัยร่วมกัน การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งธรรมนูญประชาชนคนตำบลห้วยม้ง นั้นถือได้ว่าเป็นผลผลิตทางความคิด กระบวนการ ความร่วมมือจากหลายฝ่าย แสดงออกมาอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนสามารถนำไปเป็นตัวอย่างการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่อื่นๆ ที่มีสภาพบริบทของชุมชนที่ใกล้เคียงกัน

อภิปรายผล

ประเด็นด้านกระบวนการในการแก้ไขปัญหาของชุมชนซึ่งเกิดขึ้นจาก (1) บทบาทของผู้นำในชุมชนทุกฝ่ายที่เห็นพ้องต้องกันที่ต้องการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งคุณสมบัติของผู้นำชุมชนในตำบลห้วยมหลายท่านสอดคล้องกับแนวคิดของ Kirkpatrick and Lock (อ้างถึงใน จำรูญ เร่งถนอมทรัพย์, 2554, 41) ที่สรุปว่าคนที่เป็นผู้นำจะต่างจากคนธรรมดาใน 6 ประการ (2) การมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งประเด็นนี้ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง หากชุมชนใดไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่ การดำเนินงานหรือกิจกรรมใดๆ ก็ไม่บรรลุผล แต่ประชาชนในตำบลห้วยมส่วนใหญ่สนใจที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกันซึ่งตรงกับความหมายที่ อรรถัย กิกผล (2552, 17-19) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและการเมือง การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดให้ประชาชนเข้าไปร่วมใน การกำหนดกฎเกณฑ์ นโยบาย กระบวนการบริหารและตัดสินใจของ ท้องถิ่น เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระทางความคิด มีความรู้ ความสามารถในการกระทำ และมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้น ๆ และชุมชนเองย่อมพึงพาตนเอง ตามแนวคิดของ ฌ็อง-ฌัก กูว์ซี (2554, 337-345) ที่สรุปเกี่ยวกับการพึ่งตนเองระดับชุมชน (community level) ว่าเป็นการพึ่งตนเองของประชาชนในชุมชน เพื่อให้สามารถกระทำการพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาในทุกขั้นตอนเป็นการเพิ่มอำนาจในการบริหารจัดการแก่ประชาชนในชุมชน (3) การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ สำหรับประเด็นนี้สามารถมองถึงภาพรวมที่เกี่ยวข้องกับบุคลากรของรัฐในระดับทุกประเภท ที่มีหน้าที่ ภารกิจและความรับผิดชอบในการให้บริการสาธารณะของแต่ละหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดก็คือ องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม ซึ่งมีหน้าที่หลักตามกฎหมายที่ต้องปฏิบัติ

ประเด็นด้านนวัตกรรมการจัดการชุมชน ชุมชนแห่งนี้มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ฝ่าย ได้แก่ ผู้นำในชุมชน ข้าราชการในพื้นที่ และประชาชนทั่วไป เป็นพลังในการขับเคลื่อนให้เกิดสิ่งต่าง ๆ หลักการจัดการชุมชน เป็นหลักการสำคัญที่สนับสนุนส่งเสริมหลักการพัฒนาชุมชน ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นอีกด้วย ซึ่งชุมชนตำบลห้วยมยังตรงกับลักษณะชุมชนเข้มแข็งตามแนวคิดของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (อ้างถึงใน กอง

บรรณาธิการ สำนักมาตรฐานการศึกษา, 2545, 74-78) ที่ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง 4 ประการ ชุมชนจึงขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดวัฏจักรการจัดการชุมชน โดยอาศัย “ธรรมนูญประชาชนคนตำบลหัวงัม” ที่เป็นผลผลิตทางความคิด กระบวนการ ความร่วมมือของชุมชนที่เป็นรูปธรรม เป็นกฎเกณฑ์และกติกาของชุมชนในการพัฒนาให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้ด้วยตนเอง ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นของชุมชนท้องถิ่นที่ไม่จำเป็นต้องรอคอยเพียงการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐเพียงอย่างเดียว

บทสรุป

สถานการณ์ในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ที่สะดวกขึ้น ทำให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างรวดเร็ว รวมไปถึงการรับรู้ถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนพื้นที่อื่นของประเทศผ่านสื่อต่างๆ และจากการดำเนินกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวงัม ก็ทำให้ประชาชนในตำบลหัวงัมบางส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางชุมชนของตนเอง แม้จะเป็นระดับหมู่บ้านประชาชนก็สามารถที่จะจัดการชุมชนด้วยคนในชุมชนเอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชาชนเป็นเจ้าของชุมชน ผ่านหน่วยงานของรัฐก็คือองค์การบริหารส่วนตำบลหัวงัม โดยการวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษากระบวนการแก้ไขปัญหา ผลการวิจัยพบว่าการแก้ไขปัญหาเกิดจากบุคคลสามฝ่าย ได้แก่ ผู้นำในชุมชน ข้าราชการในพื้นที่และประชาชนร่วมเสวนาระดมความคิด ร่วมกำหนดวิธีการ และร่วมหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสันติวิธี และวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อสร้างวัฏจักรการจัดการชุมชนตำบลหัวงัม ผลการวิจัยพบว่าการจัดการชุมชนของตำบลหัวงัมได้ริเริ่มขับเคลื่อนเพื่อให้เกิด “ธรรมนูญประชาชนคนตำบลหัวงัม” เพราะชุมชนมีความเชื่อที่ว่าชุมชนจะเข้มแข็งได้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนา การจัดการตนเอง การสาธารณสุขพื้นฐาน การอยู่อาศัยร่วมกัน การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น หากแต่การดำเนินงานจะกระทำให้สำเร็จลุล่วงได้นั้นย่อมมีอุปสรรคหลากหลายประการ รวมทั้งข้อจำกัดหลายๆ ด้าน ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้นำและประชาชนในชุมชนต้องร่วมกันกำหนดเป้าหมายและสร้างความเข้าใจให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างชัดเจน และถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงชุมชนที่ดีขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กองบรรณาธิการ สำนักมาตรฐานการศึกษา. (2545). **ชุดวิชาการวิจัยชุมชน.**
นนทบุรี: บริษัท เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น.**
กรุงเทพมหานคร: บริษัท บพิธการพิมพ์ จำกัด.
- จันทร์แรม เรือนแป้น และดวงกมล อัครมาศ. (2555). **ศักยภาพของชุมชนในพื้นที่
ตำบลโคกโคเฒ่าในการจัดการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบพึ่งตนเอง.
รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์;** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวน
ดุสิต.
- จำรูญ เร่งถนอมทรัพย์. (2554). **รูปแบบการพัฒนาเชิงนวัตกรรมของเทศบาลตำบล
ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย.** ปรชญาดุษฐ์บัณฑิตสาขาการ
บริหารการพัฒนา; เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่.
- ชลิดา ศรมณี และคณะ. (2555). **การสร้างสรค์นวัตกรรมบริการสาธารณะโดย
องค์การบริหารส่วนตำบล.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ณรัชชอร์ ศรีทอง. (2554). **การบริหารงานพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพมหานคร: โอ.
เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์.
- ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์. (2553). **ชุมชนศึกษา.** กรุงเทพมหานคร: บริษัทแอคทีฟ
พริน จำกัด.
- ไพศาล เนาวะวาทอง. (2551). **การจัดการชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา :
หมู่บ้านคำปลาหลาย ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น.
สารนิพนธ์คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม;** กรุงเทพมหานคร: สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2550). **ภาวะความเป็นผู้นำ.** กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2548). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.** กรุงเทพมหานคร: (พิมพ์ครั้งที่
13) สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (ม.ป.ป.). **นวัตกรรม.** สืบค้นจาก
[http://www.nia.or.th/index.php?section=aboutus&page=strategy
_definition](http://www.nia.or.th/index.php?section=aboutus&page=strategy_definition)

- องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม. (ม.ป.ป.). **ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี พ.ศ. 2559 ตำบลห้วยม อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย**. เชียงราย: องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม.
- อรรถัย กักพล. (2552). **คู่มือ คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: จริยสุนิทางค์การพิมพ์.
- อรัญ จิตตะเสโน และคณะ. (ม.ป.ป.). **หลักการและวิธีการบริหารจัดการชุมชน**. เอกสารประกอบการเรียนรู้ชุมชน.

Translated Thai References

- Akephachaisawat, T. (2010). **Community Studies**. Bangkok: Active Printing Co., Ltd.
- Chantawanich S. (2005). **Qualitative Research**. Bangkok: 13th Edition. Chulalongkorn University Press.
- Editorial Board. (2002). **Office of Educational Standards. Nonthaburi: Community Research Course Package**. S-R Printing Mass Product Co., Ltd.
- Homan,M.S.(1994).*Promoting Community Change*.Books/Cole Publishing CompanyPacificGoveCalifornia.USA.Interesting_menu/PalangPanDin/FileProject/Agiculrure/Banparay.doc
- Hua-Ngom Sub-district Administrative Organization. (2016). **Common Needs Data Set**. Hua-Ngom Sub-district, Phan District, Chaing Rai Province. Year of Publication Unidentified.
- Jittaseno, A. & et al. (No Citation). **Principle and Methods in Community Administration. Learning Material for Community Learning**. Year of Publication Unidentified.
- Kokphol, O. (2009). **Handbook of People's Participation for Local Administrators**. Bangkok Charansanitwong Printing.
- Naowathong, P. (2008). **Sufficiency Economy Communtiy Development: A Case Study of Kham Pla Lai Village, Ban Dong Sub-district, Ubonrat District, Khon Kaen Province**.

- Independent Study of Social and Environmental Development.
Bangkok: Faculty. National Institute of Development
Administration.
- National Innovation Agency. (No Citation). **Innovation.**
[http://www.nia.or.th/index.php?section=aboutus&page=strategy
_definition](http://www.nia.or.th/index.php?section=aboutus&page=strategy_definition)
- Pongsriwat, S. (2007). **Leadership.** Bangkok: Expernet.
- Puang-ngam, K. (2010). **Self-management of Local Community.**
Bangkok: Bopit Printing Co., Ltd.
- Rengthanomsup, C. (2011). **The Innovative Development Model of
Sub-district Municipalities in Thailand Upper Northern
Region.** Ph.D. Dissertation Development Administration. North-
Chiang Mai University.
- Ruenpan, C. & Asawamas, D. (2012). **Community Potential in Khok
Kho Thao Sub-district for Self-reliance in the Changing
Society. Complete Research Report.** Bangkok: Suan Dusit
Rajabhat University.
- Sornmanee, C. & et al. (2012). **Constructing Public Service Innovation
by Sub-district Administrative Organization.** Bangkok:
Ramkhamhaeng University.
- Srithong, N. (2012). **Community Development Administration.**
Bangkok: O-S Printing House.